

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10901539>

OZOD SHARAFIDDINOVNING TAHLIL MAHORATI XUSUSIDA AYRIM MULOHAZALAR

Tulishova Gulzina Ravshanovna

Jizzax davlat pedagogika universiteti

o‘zbek tili va adabiyoti kafedrası o‘qituvchisi

Annotatsiya: *Maqolada taniqli adabiyotshunos Ozod Sharafiddinovning o‘ziga xos badiiy tahlil mahorati muallifning “Hajviyotga sadoqat”, “Iste’dod jilolari”, “Zamon. Qalb. Poeziya” hamda “Istiqlol fidoyilari” kabi ilmiy tadqiqotlari misolida tahlilga tortilgan.*

Kalit so‘zlar: *Adabiyotshunos, munaqqid, maqola, taqriz, proza, hajviyot, tafakkur, badiiy tahlil, mahorat.*

Аннотация: *В статье представлены уникальные способности художественного анализа известного литературоведа Азода Шарафиддинова в произведениях автора «Верность юмору», «Сияния таланта», «Время. Сердце. Анализ проводился на примерах таких научных исследований, как «Поэзия» и «Защитники независимости».*

Ключевые слова: *Литературовед, критик, статья, рецензия, проза, юмор, мышление, художественный анализ, мастерство.*

Annotation: *In the article, the famous literary critic Azod Sharafiddinov’s unique artistic analysis skills are presented in the author’s “Loyalty to Humor”, “Glows of Talent”, “Time. Heart. It was analyzed using the examples of scientific researches such as “Poetry” and “Defenders of Independence”.*

Key words: *Literary critic, critic, article, review, prose, humor, thinking, artistic analysis, skill.*

KIRISH

Ozod Sharafiddinovning o‘ziga xos tili va uslubini quyidagi misollar orqali ham ko‘rishimiz mumkin: XX asr o‘zbek adabiyoti, xususan, proza va hajviyotda Abdulla Qahhor va Said Ahmadlarga izdosh bo‘lgan iste’dodli adiblarimizdan biri Ne‘mat Aminovga bag‘ishlangan “Hajviyotga sadoqat” nomli adabiy portret ham o‘quvchi diqqatini va qiziqishini orttiruvchi va unda iliq kayfiyat uyg‘otuvchi aniq-tiniq tavsif bilan shunday boshlanadi: “Ne‘mat Aminov bilan 1971 yilning boshida tanishgan edim. Oradan o‘n besh yil o‘tib, u haqidagi maqolani shu xotiradan boshlayotganimning boisi bor, albatta. O‘shanda Buxoroga borib, mehmonxonaga joylashgach, eski qadrdonim – iste’dodli shoir Toshpo‘lat Hamidga qo‘ng‘iroq qilib, menga hamroh bo‘lishini so‘radim. Toshpo‘lat Hamid ertasiga qelganda yonida o‘rta bo‘yli, miqti gavdali, qoramag‘iz, istarasi issiq bir yigit ham bor ekan. Savatdek jingalak sochlari uning boshini gavdasiga nisbatan kattaroq ko‘rsatib turardi. - Tanishing, - dedi Toshpo‘lat. – Umidli yoshlarimizdan: Ne‘mat Aminov! Bu nom menga tanish edi – besh-olti yil avval Abdulla Qahhor gazetada bosilgan bir hikoyani “O‘qidingizmi?– deb so‘ragan edi. – Ancha pishiq. Tili burro. Bo‘ladigan bola ko‘rinadi...”- deb, uning noyob iste’dodi borligidan bashorat qilgandi...”¹

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Tez va aniq “nishonga tegadigan” bunday muqaddimalar tasvirlanayotgan qahramon-ijodkor shaxsi va ijodiga muayyan munosabat, qiziqish paydo qilishi bilan birga, ayni paytda, ular kitobxon qalbida ma‘lum bir insoniy his-tuyg‘u uyg‘otishi bilan ham ajralib turadi. Chunonchi, asrimiz boshida yashab, adabiyotimiz va tanqid-adabiyotshunosligimiz tarixida munosib o‘rin egallagan va jadidchilarimiz qatorida fidoyilik ko‘rsatib, qatag‘on qurboni bo‘lgan, ammo juda ozchilikkagina tanish bo‘lgan unutilmas siymolarimizdan biri - Otajon Hoshimni kitobxonlarga shunday tanishtiradi: “U G‘afur G‘ulomdan ikki yosh kichik, Abdulla Qahhordan ikki yosh ulug‘, Oybekka

¹ Ozod Sharafiddinov. Haqiqatga sadoqat. –T.: Adabiyot va san`at, 1989-yil, 277-bet.

tengdosh edi. Shu do‘stlari bilan bir safda adabiyotga kirib kelgan va ilk maqolalari bilanoq jamoatchilikning e’tiborini qozongan edi...”¹ Shu misollardan ham ko‘rinadiki, Ozod Sharafiddinov maqolalari va esselari sarlavhasi va debocha-muqaddimasi bilanoq ziyrak o‘quvchi e’tiborini o‘ziga jalb etadiki, bu holat ham munaqqid ijodiy manerasi va ifoda uslubining o‘ziga xos bir jihati deyish mumkin.

Munaqqidning 1976-yili nashr etilgan “Iste’dod jilolari” nomli kitobi ham uning “Zamon. Qalb. Poeziya” (1962) asari singari adabiy – tanqidiy tafakkur rivoji da quvonchli bir voqea bo‘lganligini adabiy jamoatchilik yaxshi eslaydi. Ushbu asarni varaqlar ekanmiz, dastavval undagi esse –badia va adabiy portretlarning nomlari diqqatimizni o‘ziga jalb etadi: “Cho‘qqi”, “Daryodil shoir”, “So‘z san’atiga fidoyi sadoqat”, “Ul kan hayotning ilk sahifalari”, “Iste’dod jilolari”.

NATIJALAR

Darhaqiqat, mashhur shoir, buyuk qalb egasi bo‘lgan akademik G‘afur G‘ulomga nisbatan “Daryodil shoir” degan iboradan ko‘ra ham munosibroq ta’rif bormikan? Alloma ijodi adabiyotimizning eng yuksak va porloq bir “cho‘qqisi”ga qiyos qilingani-chi? Yoki o‘z asarlari bilan “millatni uyg‘otgan adib”, (O.Sharafiddinov) shuhrati olis-olislarga etgan eng sermahsul adibimiz Oybekning muqaddas so‘z san’atiga bo‘lgan sevgi-sadoqatini “fidoyi” deb atamaslik mumkinmi? Yoki “Sarkor” so‘zini olaylik. Bu sarlavha o‘zining butun mazmuni va aniqligi bilan adabiy hayotimizda ko‘p yillardan beri karvonboshilik qilib kelgan ulkan adib, yirik davlat va jamoat arbobi Komil Yashin haqidaligi sezilib turadi.

MUHOKAMA

Yana bir misol: Ozod Sharafiddinovning Istiqlol yillari yaratgan asarlaridan biri Hamza hayoti va ijodiga bag‘ishlangan g‘oyat salmoqli va chuqur tahlil va yangi talqinlarga boy maqolasi desak yanglishmagan bo‘lamiz. Ushbu maqolani ham Ozod Sharafiddinov o‘z uslubiga muvofiq ikki qismli nom bilan atagan. ”Istibdod qurboni

¹ Ozod Sharafiddinov. Istiqlol fidoyilari. –T.: Sharq, 1993-yil, 80-bet.

yoxud o'zligidan mahrum etilgan shoir"¹. Shu zalvorli sarlavhaning o'zidayoq mazkur maqola, to'g'rirog'i, tadqiqotning asosiy mazmuni va pafos-ruhi barq urib turibdi. Ya'ni Hamza Hakimzoda Niyoziydek yirik bir ijodkorning davr bilan bog'liq fojeiy qismati Ozod Sharafiddinovga xos teranlik, mantiqiy izchillik va tafakkur-mushohadalarning kengligi va erkinligi orqali yoritilgani aks etib turadi. Faqat texnik e'tiborsizlik orqasidami yo'l qo'yilgan juz'iy bir noaniqlikni eslatib o'tishga to'g'ri keladi. "Ijodni anglash baxti" kitob mundarijasida ushbu maqola "Istiqlol qurboni..." degan sarlavha bilan, ya'ni Istibdod so'zi o'rniga Istiqlol deb yozilgan. Kelgusi nashrlarda ushbu juz'iy kamchilik to'g'rilanishiga umid bildirib qolamiz.

Biroq o'zbek adabiyotshunosligida so'nggi vaqtlarga qadar badiiy adabiyotning tili masalalariga befarq qarash hollari mavjud. Biror badiiy asarning tilini o'rganishga bag'ishlangan maxsus maqolalarda esa ko'pincha til asarning umumiy g'oyaviy yo'nalishidan ajratib olingan holda tekshiriladi, adabiyotshunoslik nuqtai nazaridan tahlil qilishga nisbatan lingvistik yondashuv usullari ustun turadi.

XULOSA

Adabiyotni insonshunoslik deyilar. Adibning yozuvchilik nigohi qancha o'tkir bo'lmasin, tafakkur quvvati qancha baquvvat bo'lmasin, inson tabiatining siru asroridan har qancha bohobar bo'lmasin, qalami o'tmas, uslubi to'mtoq, tili g'aliz bo'lsa, uning olijanob niyatlari qog'ozda qolib ketaveradi. Adabiyotda jinday nom chiqargan, uning rivojida sal bo'lsa-da iz qoldirgan qalam sohiblari borki, ularning hammasi yozuvchi mahoratining ko'p qismini til mahorati tashkil qilishini til adabiyotning birinchi elementi, asosiy material ekanini, chinakam yozuvchi hamisha so'z mulkining sultoni, so'z lashkarining sarkardasi ekanini qayta-qayta ta'kidlangan.

¹ Ozod Sharafiddinov. Ijodni anglash baxti. –T.: Sharq, 2004-yil. (Mazkur maqola ushbu kitobdan o'rin olgan)